

Tadqiqot.uz

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

No 20
30 сентябрь

conferences.uz

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 20-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
8-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
20-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-8**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
20-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-8**

ТОШКЕНТ-2020

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 20-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 сентябрь 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 30 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиши йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга баршиланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илфор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, очимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фарғона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шоҳида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажида Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманган мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлантириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлантириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Сахифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

АДАБИЁТ

1. Hikoyat Samiyeva, Muattar Samadova	
ERKIN VOHIDOV IJODI - O'ZBEK ADABIYOTINING GULTOJI	7
2. Ниязова Мохичехра Хаятовна	
ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕКЛАРЛАРДА ТЎЙ МАРОСИМЛАРИ ОЛҚИШИ.....	9
3. Abdullayeva Fayyoza Mashrab qizi, Xolbobobyeva E'zoza Turg'un qizi	
ADABIY TASAVVUR QUDRATI YOXUD GAR BADIYAT YOG'DULANSA.....	11
4. Ochilova Nilufar O'lmasovna	
ANNA SYUVELNING "BLACK BEAUTY" (MAFTUNKOR QORA TULPOR)IDA "OT" OBRAZI	13
5. Shonnayeva Nilufar	
ADABIYOT DARSLARINI SAMARASINI OSHIRISHDA KOGNITIV VA AFFEKTIV YONDASHUVNI AMALGA OSHIRISH.....	16
6. Xaydarova Zuhayyo Tursinovna	
TIL — VATAN KABI ULUG' QADRIYAT. TILIMIZNI ASRAYLIK!	18
7. Abdumalikova Erkinoy Mahmudjonovna	
ADABIYOT DARSLARIDA O'QUVCHINING IJODIY FAOLIYATINI O'STIRISH	20
8. Allanazarova Mohira Bakhtiyor kizi	
A GREAT TREASURE LEFT FROM THE GREAT.	22
9. Raxmonova Marg'uba Karimovna	
MUMTOZ ADABIY ASARLARNI O'RGANISHDA IFODALI O'QISH	25
10. Toshboyeva Gulruh Abdulahayevna	
ADABIYOT DARSLARIDA ZAMONAVIY INNOVATSION YONDASHUV	26
11. Uralova Unsinoy Mamataliyevna	
JAHON OTIN UVAYSIY-BUYK O'ZBEK AYOLI.....	28

АДАБИЁТ

ERKIN VOHIDOV IJODI - O'ZBEK ADABIYOTINING GULTOJI

*Hikoyat Samiyeva
Buxoro shahar 35-maktab o'qituvchisi
Muattar Samadova
O'zDJTU talabasi*

Annotatsiya: maqolada Erkin Vohidovning ijodi, she'riyati haqida fikrlar mujassam-lashtirilgan.

Kalit so'zlar: Erkin Vohidov, ijod, she'riyat, inson qasidasi, barkamollik, mukammallik, o'zbek xalqi.

She'r shoir qalbida tug'ilgan hayotiy tuyg'ularni ifoda etadi va shu bilan o'quvchi yuragini rom qiladi. Shoir o'zi yonmasa, boshqalami ham yondira olmaydi, qalb hislarida otash bo'lmasa, boshqa qalblarga harorat berolmaydi.

Shunday iste'dod egalari borki, tengdoshlari va zamondoshlarining hurmatini qozonish baxtiga muyassar bo'lmaydilar. Buning ustiga o'z zamondosh ustozlari e'zozidan bahra topadilar. Ijoddagi bunday holat faqat o'sha iste'dodning baxtigina bo'lib qolmay, balki u mansub bo'lgan adabiyotning ham omadi, ravnaqidan bir dalolatdir. Bizning adabiyotimizda ham shunday iste'dodlar anchagina. Bunday iste'dodlardan biri o'zining maftunkor she'riyati bilan o'zbek adabiyoti ravnaqiga munosib hissasini qo'shgan, O'zbekiston Qahramoni, O'zbekiston xalq shoiri Erkin Vohidov hisoblanadi. She'riyatning ham aruz, ham barmoq, ham sarbast vaznlarda birdek yuksak saviyada barakali ijod qilgan adib o'zining beg'ubor va mazmundor she'rlari bilan adabiyotimiz xazinasini boyitdi.

Shoir har bir she'ridda, har bir doston-u qasidasida insonni ulug'laydi. Zerokim, Erkin Vohidov ijodining bosh g'oysi insonparvarlikdir. Inson va jamiyat muammosi shoir she'riyatining bosh o'zagi hisoblanadi. U xoh tabiat, xoh muhabbat haqida, xorijiy mavzuda bo'ladimi, hamma - hamma o'rinda jamiyat taqdirlari, inson kelajagi haqida o'zining falsafiy mushohadalarini o'rtaga qo'yadi.

Shoir "Inson" qasidasida:

*Sobit-u sayyorada inson o'zing, inson o'zing,
Mulki olam ichra bir xoqon o'zing, sulton o'zing.*

Ijodkorning har bir asari zamirida, uning ortida ulkan qalb egasi inson mujassamdir. Shoirga she'riyat nima? deb savol berishganda, she'riyat dil savoliga dil javobidir, deb javob bergen edi. Shuning uchun ham shoirning har bir she'ri qalbga yaqindir. E.Vohidovning deyarli barcha she'rlarida ko'ngil bilan muloqot bor.

Erkin Vohidov ijodiga nazar soladigan bo'lsak, uning nafaqat iste'dodli shoir, balki mohir tarjimon boiganligiga ham guvoh bo'lamiz. U Yevropa she'riyatining tog' cho'qqisi bo'lgan Gyotening "Faust" asarini tarjima qilish uchun umrining 5 yilini sarfladi. "Faust" ni tarjima qilish uchun Gyote darajasidagi shoirlilik. Gyote darajasidagi olimlik, Gyote darajasidagi ulkan bilim egasi bo'lish talab qilinari edi. Bu xislatlaming barchasi Erkin Vohidovda bor edi. Uning o'zbek tiliga tarjima qilingan Gyotesini tom ma'noda, Vohidovning Gyotesi deyish mumkin. Yoki rus shoiri Sergey Yeseninining "Fors taronalari" turkumidagi she'rlarining tarjimasi ham shoiming mahoratini ko'rsatib turibdi.

Kalom bilan kamol topgan shoir san'atning, adabiyotning sharti barkamollik va mukammallikdir, deb ta'kidlagan edi. o'z ijodi orqali elning nazariga tushgan, xalq e'tirofiga sazovor bo'lgan shoir doimo o'zbek xalqini ulug'ladi:

*Bu dunyoda yaxshi-yomon kunlar ko 'rdim,
O'kinchim yo'q mayli yillar qaddim egdi.
Men ham bir askaringman, onayurtim,
Sen tomonga o 'q menga tegsin.*

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Erkin Vohidov (2015). *Inson*. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyot matbaa ijoidy uyi.
2. Rahmatulla Inog'omov; Ibrohim G'afurov (2000–2005). "Vohidov, Erkin". Toshkent: *O'zbekiston milliy ensiklopediyasi*.
3. Erkin Vohidov (2000). *Saylanma. Birinchi jild: Ishq savdosi*. Toshkent: „Sharq“ nashriyot matbaa-konserni

ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕКЛАРЛАРДА ТҮЙ МАРОСИМЛАРИ ОЛҚИШИ

*Ниязова Мохичехра Хаятова
Бухоро давлат университети ўқитувчиси
+998914007466
mokhiniyazova87@mail.com*

Анотация: Мақолада инглиз ва ўзбек халқ маросим олқишиларининг айрим муштарак хусусиятлари ҳақида фикр юритилган ва олқиши сўзининг инглиз ва ўзбек тилидаги генезиси масаласига муносабат билдирилади.

Калит сўзлар: олқишилар, фольклор, яхши тилак, инглиз адабиёти, ўзбек адабиёти.

Маросимлар энг қадими даврлардан бошлаб инсон ижтимоий ҳаётининг муҳим ва ажralmas қисми бўлгани каби улар билан боғликлика яратилган олқишилар ҳам уларнинг таркибий қисмига айланиб улгурган. Шунинг учун худди маросимлар сингари олқишилар ҳам инсоният ҳаётини ва маданиятини тасаввур қилиш имконини берувчи муҳим воситалардан биридир.

Маросимлар, одатда, инсон ҳаётининг қувончли ёки оғир ва тушкун лаҳзаларини, унинг унтутилмас дақиқаларини маҳсус қайд қилиш мақсадида ўтказилади. Шунинг учун аксарият маросимлар хоҳ хурсандчиликка бағишлансан, хоҳ хафагарчиликка, албатта, тантанавор ташкил қилинади. Уларни айнан тантанавор қилишда олқишиларнинг ўрнини инкор қилиб бўлмайди. Олқишилар, одатда, кишига ўзи босиб ўтган ҳаёт йўлини чуқур англашига дъяват, янги бир ҳаёт босқичига қадам қўяётганлигидан огоҳлантириш руҳида айтилади.

Олқишилар маросимлар орқали инсоният ҳаётида шу қадар мустаҳкам ўрин эгаллаганки, уларсиз ўтказиладиган бирорта маросим йўқ ҳисоби. Шунингдек, ҳар бир миллат ва элатнинг, халқнинг ўз ижтимоий-маданий тараққиёт тарихи жараёнида шаклланган маросимлари бўлгани каби уларга алоқадор олқишилар тизими ҳам шаклланган ва асрлар давомида яшаб, авлоддан-авлодга ўтиб келаётir. [1]

Эътиборли жиҳати шундаки, бир халқ маросимлари у билан яқин худудда яшаётган бошқа қардош халқлар билан тарихий-маданий алоқалар сабабли такомиллашиб, бойиб боргани каби маросим олқишилари ҳам бошқа халқлар маросим олқишилари таъсирида гоявий-бадиий жиҳатдан такомил топиб борганилиги англашилади.

Олқишилар кўпроқ оиласий-маиший маросимларга алоқадор жанрлар қаторида туради. Чунки олқишилар аслида фольклорнинг мустақил жанри бўлса-да, аксарият ҳолларда оиласий-маиший маросимлар таркибида ижро этилиши кузатилади. Жумладан, улар кўпинча тўй, мотам, даволаш, касб-хунар эгаллаш маросимларида айтилади.

Масалан, ўзбек халқ тўй маросими қадимдан жуда кўп анъана ва удумлардан ташкил топган, унинг хилма-хил кўринишлари кундалик ҳаётда ҳозир ҳам мавжуд. Айтайлик, ўзбеклар орасида энди туғилган чақалоққа ақиқа тўйи яъни соч тўйи, тиш тўйи, от тўйи ва ҳоказо каби қатор оиласий-маиший тадбирлар ўтказилса, ўғил болалар то етти-тўққиз ёшигача суннат ёки хатна тўйи уюштирилиб, “қўли ҳалолланади”. Икки ёшнинг бошини қовуштириш, оила қуришлари учун никоҳ ўқитиш мақсадида никоҳ тўйи қилинади. Бу каби номлар билан юритилувчи ҳар бир тўй тадбири инсон ҳаётидаги энг қувончли муҳим бурилиш нуқтасини қайд қилишга қаратилганлиги жиҳатидан эътиборлидир. Лекин ўзбек тўйлари таснифланганда, асосан бола тўйи учга бўлинади. Булар: Ақиқа маросими, бешик тўйи, суннат тўйи.[2]

Ҳар бири ўзига хос мазмунга, ўтказиши тартиби ва мақсадига, иштирокчилар таркибида кўра ўзаро фарқланади. Яна уларнинг ҳар бири ўз мазмунига мос олқишилар билан зийнатланган. Лекин уларда айтиладиган олқишилар аждодларимизнинг турмуш тарзи, орзу-тилақлари, яхшилик ва эзгулик ҳақидаги қарашлари, одоб-ахлоқ, меҳр-оқибат билан чамбарчас боғлиқ тасаввурларини ўзида мужассамлантиргани билан умумийлик касб этади ва “тўй олқишилари” номи билан юритилади.

Оилада фарзанд туғилиб, чақалоқ қирқ қунлик бўлганида эса унга бағишилаб “бешик тўйи” ўтказилиши анча оммалашган. Ўзбек бешик тўйичи ҳам ўз олқишиларига эга. Улар қадимилиги, анъанавийлиги ва кенг тарқалганлиги билан эътиборни тортади. Ушбу маросим тожижабон ахоли ўртасида “гаворабандон” (“бешикка бойлаш” ёки “бешикка белаш”) деб юритилади.

Бешик тўйи олқишиларида, одатда, туғилган бола, дунёга келган чақалоқ муборакбод қилиниб: “Умрию ризқи, ота-онаси, бобою бувиси билан берган бўлсин, муборак бўлсин”, – дейилади. Бу ихчам тилакнинг мазмунида катта ҳикмат бор. Бола туғилибдими, аввало унинг умри узун бўлсин, ризқу насибаси мўл бўлсин, ота-онасига содик бўлсин, ота-онаси шу умид билан униб-ўстираётган боласининг ҳузурини, иқболини кўрсин дея яхши тилак айтилади.[3]

Шунга ўхшаш маросимни Инглиз халқлари орасида ҳам кузатиш мумкин. Булардан бири бу янги туғилган чақалоқни черковда чўқинтириш маросими. Чўқинтириш маросими христиан динининг энг муҳим ва асосий маросимларидан биридир. Бу маросим асосан черковда ўтказилади. Христианлар эътиқодига кўра, инсон туғма гуноҳкор бўлиб туғилади ва ундан фориғ бўлиш учун муқаддас сув ёрдамида покланади. Шундан сўнг покланган бола черков аъзолигига қабул қилинади. “Чўқинтириш” сўзи “христиан” деган сўз билан тенг маъно касб эта бошлаган. Православ йўналишида чўқинтириш маросими асосан янги туғилган чақалоқقا ўтказилади. Ота-она ўз фарзандларининг диний билимига масъул бўлиб, чўқинтирилаётган бола эътиқодига кафил хисобланадилар. Чўқинтирилаётган бола ўғил бўлса, уни эркак киши кўтаради, агарда қиз бўлса, аёл киши томонидан амалга оширилади. Бу ҳолатда роҳиб ота-она вазифасини бажара олмайди.[4] Чўқинтиргандан сўнг боланинг қариндошлари ота-онасини табриклаб: “May your faith grow as your little one grows”, яъни (Кичкинтойингиз ўсиб улғайган сайин иймони ҳам ўссин). “The Lord bless you and keep you”, (Раббимиз сизни баракалайди ва сақлайди); “May your child know the vast love of our heavenly Father through you”, (Фарзандингиз сиз орқали Роббимизни улкан севгисини билсин) каби яхши тилаклар, олқиши сўзлар айтилади.[5]

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Сафаров О., Маҳмудов М. Оила маънавияти. – Т.: Маънавият, 2010. – Б.
2. Саримсоқов Б. Олқишилар ва қарғишилар Ўзбек фольклори очерклари. Уч томлик. 1-том. Т; Фан, 1988, 138-Б.
3. Алавия М. Ўзбек халқ маросими қўшиқлари. -Т.: Фан, 1974.- 222 б.
4. https://en.wikipedia.org/wiki/Infant_baptism
- 5.<https://holidappy.com/greeting-cards/Christian-Baby-Card-Messages-Congratulations-Sayings-and-Poems>.

ADABIY TASAVVUR QUDRATI YOXUD GAR BADIYAT YOG'DULANSA...

*Abdullayeva Fayyoza Mashrab qizi
Qashqadaryo vil. Shahrисabz tum.
14- umumta'lim maktabi o'qituvchisi
Xolbobobyeva E'zoza Turg'un qizi
Toshkent davlat O'zbek tili va adabiyoti
Universiteti 203-guruh talabasi
Tel raqami: (97) 706 13 04; (99) 507 48 14
kholbobovaezozaaa@gmail.com*

Annotatsiya: Qo'lingizdagи ushbu havo lada yoshlarimizning ma'naviy va intellektual olamiga tuy nuk ochish mumkin bo'lgan ruhlantiruvchi bir asar haqda so'z boradi. O'yaymizki, fursat kutmasdan bu roman mutolaasiga oshno tutunasziz.

Kalit so'zlar: Kassandra - qadimgi yunon mifologiyasida Qadimgi Yunon podshosining qizi, Troya. X-zurriyot - sun'iy shakllantirilgan tajribadagi embrion.

Hech birimizga sir emaski, bugungi kun, ha, aynan bugun texnikaga zabon bitilgan, tasavvurlar esa hech bir chegarani tan olmas darajaga yuqoriladi. Kunda kunora ijtimoiy tarmoqlar yoinki oynai jahon orqali g'ayritabiyy ixtiolar-u, ilmiy tadqiqotlar guvohi bo'lib, ba'zan yoha ushlaysan kishi. Alloh taolo tomonidan bandasiga in'om etilgan eng olyi ne'mat bo'lmish ong, aql-u zakovat nimalarga qodir ekanligini anchagina fahmladik, nazdimda. Biz bu havola bilan 2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning 5ta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha Harakatlar strategiyasida ko'zda tutilgan vazifa – ilmiy-izlanish yutuqlarini amaliyotga joriy etish yo'li bilan fan sohalarini rivojlantirish negizida olib borilayotgan targ'ibot-tashviqot ishlariga yosh este'dodli ko'ngillilarni keng ko'lama qamrab olish va olamshumul kashfiyotlar mualliflarini bosqichma-bosqich shakllantirib borish yo'lida adabiyot - so'z san'atining kuchini namoyon etmoqchimiz. Axir, serqirra ijodkor, mohir so'z jilovdori Abdulla Qahhorning "Adabiyot atomdan kuchli, lekin uning kuchini o'tin yorishga sarf qilish kerak emas", degan o'sha mashhur iborasi ayni ko'rinish turgan haqiqatdir. Bugungi kunning aktualligi o'sib kelayotgan yosh avlodga kitobxonlik orqali madaniy hordiq bera olish va shu bilan bir qatorda mudroq ong kuchlarini, qobiliyatlarini uyg'ota olishimiz lozimligidadir. Adabiyot olamida boringki muayyan vaqtidagi siyosat maydonida Chingiz Aytmatov nomi qulog'iga chalinmagan inson bo'lmasa kerak. Adib ham o'tkir qalami, ham tengsiz insonparvarligi, dohiyona tasavvur ko'lami bilan o'zgalardan tubdan farq qiladi. Chingiz Aytmatovning har bir asari olam-olam hissiyotlarga oshno qilib, mulohazalarning eng beayov girdobiga „uloqtiradi". Haqiqiy so'z qudratini yozuvchining har qaysi asarida qaytadan his qilaverasiz. Bugun e'tiboringizni tortmoqchi bo'lgan asarimiz esa adibning boshqa roman-u qissalaridan butkul farq qiluvchi yo'nalish va mavzuga ega. Bevosita bu asar yuqorida ta'kidlangan ilmiy izlanishlarga tetapoya bo'lsa ne ajab??

„Kassandra tamg'asi"... yaratilgandan buyon nafaqat o'quvchi, balki ilm ahlini ham chuqur o'yga cho'mdirgan bu ilmiy-fantastik asarning qisqacha syujeti shundan iborat. Beayov fashizimga qarshi urush yillari sahar chog'i bir ayol endigina tug'ulgan chaqalog'ini qop-matoga o'rab bolalar uyining eshigi oldiga qor ustiga tashlab ketadi. Bu tashlandiq bolaga Andrey Kriltsov deb nom qo'yishadi. Bunday qismat ibtidosiga qaramay u o'ta zehnli bo'lib ulg'ayadi va tibbiyot universitetini tamomlab, nihoyatda kuchli genetik olim bo'lib yetishadi. Kriltsov o'qish paytlaridayoq odamning dunyoga kelish mo'jizasi va xomila davrining g'ayrioddiy xususiyatlarini sinchkovlik bilan o'rganadi. Afsuski, u shu qadar jirkanch ishga qo'l uradiki, odamzot buni hech qachon hazm qilolmaydi, shubhasiz. U o'zi yaratgan, laboratoriya mahsuli bo'lgan x-zurriyotlarni, embrionlarni uzoq yillik mahbus ayollar vujudiga ko'chirib o'tkazadi. Natijada na ota-onasi, na aka-ukasi bo'lgan shunchaki tajriba qurollari - x-odam paydo qiladi. Bunday odamlarni yaratish hukmron partiyaning diqqat markazida va homiyligida amalga oshiriladi. Partiya MK kotibi Konyuxanov Kriltsov bilan bo'lgan suhbatlarining birida shunday deydi: „Gap shundaki, siz uchun bu qiziqarli laboratoriya eksperimenlari obyekti bo'lsa, biz uchun ikszurriyot – yangi tipdagi odam. Va bizning prognozlarimizga ko'ra, mehnatkash sinflarni eski dunyodan tub-tomiri bilan qo'porib tashlash barobarinda yangi dunyon bunyod etajak.”

Maqsad esa tayin – yovuzlar qo‘lida hech narsadan ta’b tortmaydigan shavqatsiz „odam” larni paydo qilish edi. Bu orada Krltsovning xotini Yegeniya erining shu qadar g‘ayriinsoniy kirdikorlaridan voz kechdira olmagach, uni tashlab ketadi. Keyinroq mahbus ayollardan birining achinarli halok bo‘lishi ham unga juda kata zarba beradi va bu rejalaridan nihoyat voz kechgan Krltsov Yerdan butkul yuz o‘giradi, kosmosga uchadi. Fazoda ham tinch o‘tirolmagan bu olim o‘ta murakkab asboblar yordamida xalqaro ko‘mak bilan olamshumul bir kashfiyot qiladi. Emishki, ona qornidagi xomila ilk davrlarida o‘z taqdiri, kelajagidan voqif bo‘ladi. Agar bordi-yu taqdiri yovuzlik, yomonliklar bilan namoyon bo‘lsa, u ona peshonasida qizil dog‘(Kassandra nomi berilgan) bo‘lib, o‘zi haqida xabar beradi. Krltsov bu orqali dunyoni qutqarish mumkin deya jar soldi butun Yerliklarga. Axir, bu kabi xomilalardan qutulsak, Yer kurrasi Gitler-u Stalindek vahshiy odamsimon hayvonlardan butkul forig‘ bo‘ladi. Ona zamin va insoniyat ham mutlaq ziyoga, yorug‘likka yetishadi, deya o‘zining yerdagi bir hamkasbiga butun olamga bu xabarni yetkazish kerakligini uqtiradi. Ammo tabiiyki, bu fikr juda katta norozilik va e’tirozlarga sabab bo‘ladi, axir qaysi ona bu shumxabarni qabul qilsin-u, yurak yutib ko‘zguga yuzlansin, ayting?! Endigina jajji go‘dak haqda eshitib quvonchini vujudiga sig‘dirolmay yer-u ko‘kda parvoz qilayotgan qaysi ayol bu so‘zlarni haq deya tan olsin?! Asar ana shunday kuchli ziddiyatlar motivida davom etadi. Beixtiyor o‘yga botasan kishi nahot shunday bo‘lsa? Balki olim haqdir...dunyoyimiz o‘zgarar...hozirgi yashab turgan hayotimiz-da jannatga aylanar... ammo qanday qilib ona hali tug‘ilmagan farzandidan o‘zi hadya etgan hayotni, Alloh taolo jon kiritgan vujudni... asar ilmiy-fantastik yo‘nalishda bo‘lsa-da mohiyatan butun bashariyatga daxldor dolzarb muammolarni kitobxonga birin-ketin „taqdim etaveradi”. Adib o‘zini nafaqat yozuvchi, balki jamiyatshunos va ayni damda haqiqiy ilm kishisi sifatida namoyon eta olgan. Bu asar mutolaasini katta-yu kichikka birdek tavsiya etish mumkin. Roman shunday mohirlik bilan obrazlashtirilganki, kitobxon o‘zini ba’zan sotsiolog, ba’zan ona, ba’zan esa rostakam olimdek his etib muammolarga o‘zicha yechim qidiradi. Ana endi aytingchi, adabiyotimizning bu kabi durdonalari kimni ham ruhlantirmaydi deysiz kichik-kichik mikroqurilmalardan tortib koinotning sarhadsiz sir-sinoatlarini „fosh etmaslikka”?! Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz mumkinki, yoshlarimizning ma’naviy va intellektual ongiga adabiyot - so‘z qudrati bilan shunday tuynuk ochish mumkinki, buning natijasida qachonlardir tasavvur etish ham mumkin bo‘lmagan yutuqlarning adog‘iga yetolmay qolamiz.

Foydalaniqan adabiyotlar:

1. <https://www.ziynet.com/>
2. „The Google books“ elektron kutubxonasi

ANNA SYUVELNING “BLACK BEAUTY” (MAFTUNKOR QORA TULPOR)IDA “OT” OBRAZI

*Ochilova Nilufar O'lmakovna
Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi
Telefon: (90) 340 55 45
nilu.2018@inbox.ru*

Annotasiya. Ushbu maqolada 19-asr ingliz adabiyoti namoyondasi Anna Syuvelning tulporlarga bag'ishlangan "Maftunkor Qora Tulpor" - "Black Beauty" nomli asaridagi ot obrazi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar. Ot obrazi, troya oti, go'zallik, maftunkor, timsol, tuyeq, qulun, Pet, Darki, toy, taqa,

Biz otlar haqida ko‘p gapiramiz, ularni ta'riflaymiz, yozuvchilar ular haqida ko‘pgina asarlar yozadilar, shoirlar esa ularga bag'ishlab she’rlar bitadi. Otlar to‘g‘risida qancha izlansak ham, gapirsak ham bu sirli jonivorlar haqidagi suhbatlarning nihoyasi yo‘q. Chunki ilm – cheksizdir, cheksizlik esa bizni yanada ilm olishga undaydi.

Hayotimizda otning naqadar muhim ahamiyatga ega bo‘lganligi haqida ko‘p gapiramiz va shu ahamiyatlilik adabiyotga o‘z ta’sirini ko‘rsatmay qolmadidi. Jahon adabiyotda “ot” obrazini birinchilardan bo‘lib Gomerning “Odisseya” asarida uchratishimiz mumkin. Unga ko‘ra, ot haqidagi ilk tasavvurlar Troya oti bo‘lib namoyon bo‘ladi. Troya oti – yunon rivoyatlariga ko‘ra, yog‘ochdan ishlangan ulkan ot; uning ichiga yashirinib olgan yunonlarning sara askarlari Troya shahriga kiradi. Troyaliklar yunonlarning bu hiylasidan g‘aflatda qolishadi va shahar devori oldida turgan otni shaharga olib kirishadi. Tunda yunonlar otning ichidan chiqib qal'a darvozasini ochadi va qolgan qo‘shtining shaharga kirishiga imkon beradi. Shu voqeadan keyin troyaliklar uchun ot salbiy obrazni uyg‘otadi va “Troya oti” iborasi paydo bo‘ladi. Uning majoziy ma’nosı - dashmanni halok etish maqsadida, unga tuhfa berish degan ma’noni anglatadi. [2]

Biroq, boshqa asarlarda “ot” obrazi ma’nosı aksincha, ozodlik, hurlik timsolidir. Xususan, 19-asrning ingliz adabiyotining yorqin namoyondasi – Anna Syuvelning “Black Beauty” (“Maftunkor Qora Tulpor”) asarida ot haqida muallif o‘zgacha yondashuv qiladi. Agar asar inson tilidan yozilgan bo‘lsa, hayratlanarli emas, biz kitobxonlar uchun bu tabiiy hol, ammo jonivor tilidan yozilgan asar sizni o‘zga olamga kiritishiga shubha yo‘qdir. Chunki biz inson ruhiyatini, ichki dunyosini qaysidir ma’noda, his qila olib tushunamiz, lekin jonivor tilidan asarni “dunyoga keltirish” bu muallifdan ko‘p izlanishlar talab etadi. Muallif jonivorning nafaqat biologik jihatlarini o‘rganib chiqishi, balki ichki dunyosi, his-tuyg‘ulari, harakatlari kabi holatlariga e’tibor berishini taqozo etadi. Muallif ushbu o‘zgacha uslubda ijod qilishi uchun kitobxon yuragiga kirib borishi va asar o‘qilayotganda, o‘quvchi his qilib o‘qishini inobatga olish lozim. Anna Syuvel ana shu bosqichlardan o‘tgan, asarning muvaffaqiyatlari chiqishiga bor imkonli ishga solgan mohir yozuvchidir. Anna Syuvel otlarga yoshligidanoq mehr qo‘ydi va mana shu mehr uni ot haqida asar yozishga undadi. 1871 yilda “Black Beauty” asarini yozishni boshlab, 1877 yilda asarni nihoyasiga yetkazadi. Asar o‘sha davrni o‘zidayoq, mashhurlikka erishadi. Asarning bosh g‘oyasi insonlarni jonivorlarga mehribon bo‘lishga va ularni asrab – avaylashga undaydi. Yozuvchining o‘zi shunday deydi: “We call them dumb animals, and so they are for they cannot tell us how they feel, but they do not suffer less because they have no words.” “Garchi jonivorlarning zaboni bo‘lmasa-da, hissiyotlari haqida so‘zlay olmasa-da, bu ular azob chekmaydi degani emas.”

Darhaqiqat, Alloh jonivorlarga gapirish qobiliyatini bermagan bo‘lsa-da, jonivorlar insonlardan ko‘ra farosatliroq ekanligini isbotlovchi hayotiy dalilar bor. Ayniqsa, otlar boshqa jonivorlarga nisbatan sezgir va epchildir. “Black Beauty” asarida ham bir tulporning tug‘ilgan kunidan boshlab, boshidan kechirganlari haqida hikoya qilinadi. Bosh qahramon Darki – maftunkor qora tulpor o‘zining ismini qo‘yilishi haqida shunday deydi: ““Well, old Pet! How is your Darkie?” I was a dull black, so he called me Darkie” [1, 3].

“Xo‘sh, qariya Pet! O‘g‘ling Darki yaxshimi?” Men tim qora rangda bo‘lganim uchun xo‘jaynim meni Darki deb chaqirardi.”

Dark – ingliz tilida **qorong‘u** degan ma’noni bildiradi, asar qahramoning terisi qora rangda

bo‘lgani uchun shunday nom bilan atalgan va shu bilan birgalikda, yozuvchi tulporning terisi maftunkor va chiroyli yaltiragani uchun ham **beauty- go‘zallik** so‘zini qo‘shtigan. Asarda ot bir necha xo‘jayinlar qo‘lida yashaydi, xo‘jayinlar ham xar xil, ish ham har xil bo‘ladi. Boshida ajoyib insonlar qo‘liga tushadi, yoshtagidan qiyinchilik ko‘rmaydi. Darkini ilk sohib va sohibasi ajoyib insonlar bo‘lishadi. Darki qulunlik paytida onasi uni tartibga chiqirib turgan. Keyinchalik sutdan o‘t yeishga o‘tganida, o‘zi tenggi qulunlar, toylar bilan o‘ynashni boshlaydi. Darki yashaydigan dalada otlarning har xili bo‘lgan. Masalan, aravakash otlar ham dalada kun kechirardi. Lekin Darkining onasi (Pet) unga aravakash otlar bilan o‘ynashga ruxsat bermagan, sababi Darkining ajoddolari turli xi ot poygalarida ishtirok etib, g‘olib otlar bo‘lgan. “One day when there was a good deal of kicking, my mother whinnied to me to come to her; and then she said: “I wish you to pay attention to what I am going to say to you. The colts who live here are very good colts, but they are cart-horse colts, and of course they have not learned good manners. You have been well bred and well born; your father has great name in these parts, and your grandfather twice won the Cup at the Newmarket races; your grandmother had the sweetest temper of any horse I ever knew, and I think you have never seen me kick or bite” [1, 2].

Bir kuni dalada kim “yaxshi tepadi” o‘ynini o‘ynayotganimizda, oyim meni chaqirib oldi va dedi:”hozir senga aytmoqchi bo‘lgan gaplarimga e’tibor qilishingni istardim. Bu dalada yashayotgan toychoqlar yaxshi toylar, albatta, ammo ular arava, yuk tashuvchi toylardir va ularga o‘zlarini qanday tutish kerakligi haqida o‘rgatilmaydi. Sening esa yo‘rig‘ing boshqa. Seni otang olivjanob bo‘lgan, bobong esa ikki karra Newmarket musobaqasida g‘oliblikni qo‘lga kiritgan, buving esa men bilgan biyalar orasida eng maftunkori bo‘lgan va o‘ylaymanki, sen ham meni hech teganimni va tishlaganimni ko‘rmagansan.”

Asardan ko‘rinib turibdiki, Darki poygachi va oliy irq zotdor ot bo‘lgan. Darki yaxshi tarbiya ko‘rib, ulg‘ayadi. Vaqt o‘tishi bilan Darki to‘rt yoshga to‘lganida, uni boshqa olivjanob xo‘jayinga berishadi. “My master would not sell me till I was four years old; he said lads ought not to work like men, and colts ought not to work like horses till they were quite grown up.” [1,16]

Men to‘rt yoshga kirgunimcha ilk xo‘jayinim meni sotmadi; sababi inson bolasi toki erkak bo‘lmas ekan, ishlashga yaramaydi, toy ham toki o‘smir yoshiga yetmas ekan, ishlash haqida gap bo‘lishi mumkin emas,(xo‘jayinimning fikri shunday.)

Darki ilk xo‘jayining g‘amxo‘rligini umri davomida xotirasida saqlaydi, ayniqsa, hayotida qora kunlar boshlanganida, yoshlik damlariga qaytgisi kelaveradi.

Taqdir taqozosizi bilan Darkini sotishga majbur bo‘lishadi va hammasi shu kundan boshlanadi. Uning yangi xo‘jayini doim chiroyli bo‘lib ko‘rinishi uchun otning boshini doim baland qilib tortirradi. Sababi shunday qilsa, oqsuyaklarning obro‘sni yanada osharkan, garchi otlarga bu yoqmasligini va otlar yurishga qiyonalishini bilishsa-da, yangi xo‘jayinlari otning boshini doim arqon bilan tortirrib turadi. Darki tarbiyalvi va sabrli bo‘lgani uchun bu holatga ko‘nikadi. Lekin yangi xo‘jayinlari uning taqasiga aslo e’tibor berishmaydi va vaqt kelib taqasi juda halokatli tushib qoladi.

“If Smith had been in his right senses he would have been sensible of something wrong in my pace; but he was too madly drunk to notice anything. Beyond the turnpike was a long piece of road, upon which some fresh stones had just been laid – large, sharp stones, over which no horse could be driven quickly without risk of danger. Over this road, with one shoe gone, I was forced to gallop at my utmost speed, my rider meanwhile cutting into me with his whip, and with wild curses urging me to go still faster. Of course my shoeless foot suffered dreadfully; the hoof was broken and split down to the quick, and the inside was terribly cut by the sharpness of the stones.” [1,81]

Agar Smit mening tuyog‘imga e’tibor qilganida, u meni minmasdi, biroq mastligi sabab hech nimani sezmasdi ham. Katta magistraldan uzoqroqda yo‘l bor, buy o‘l katta, o‘tkir qirrali toshlar bilan to‘la edi, bu yo‘ldan otda yurish xatarli. Aynan shu yo‘ldan bir taqasiz tuyog‘im bilan Smit meni tez yugurishga niqtardi, har safar qmchilaganida (umida qamchi yemagan), jahl ustida tezlikni oshirib borardim va nihoyat dahshatli og‘riqdan tuyog‘im sindi.

Darkining tuyog‘i shu voqeadan keyin yugura olmaydigan bo‘lib qoladi hamda egalari uni endi hech nimaga yaramaydi deb sotib yuborishadi. Asar so‘nggida Darkini Jo – eng yaqin do‘sti juda achinarli holda topib oladi. Jo Darkiga umrining oxirigacha g‘amxo‘rlik qiladi. Ana shu yorug‘ kunlarga kelguncha Darki ko‘p zahmatlar chekadi. Darkining o‘zi shunday deydi:

“My troubles are all over and I am at home; and often before I am quite awake, I fancy I am

still in the orchard at Birtwick, standing with my friends under the apple trees.” [1, 156]

Mening azoblarim barham topdi va nihoyat men o‘z uyimdamon. Men tez-tez o‘zimni hali ham Bertvik bog‘ida, do‘stlarim bilan birgalikda, olma daraxti ostida tassavur qilaman.

Xulosa qilib aytganda, otlar ham sezishadi, his qilishadi. Faqatgina biz insonlar ularni tushuna bilishimiz, ularga g‘amxo‘r bo‘lishimiz lozim. Jonivorlar tabiatning bizga yuborgan tuhfasidir. Ularni asrab-avaylash esa o‘z qo‘limizdadir.

Foydalaniman adabiyotlar ro‘yhati:

1. A.Suvell. Black Beauty.2000 yil. [156 bet]
2. elib.book.com

ADABIYOT DARSALARINI SAMARASINI OSHIRISHDA KOGNITIV VA AFFEKTIV YONDASHUVNI AMALGA OSHIRISH

*Shonnayeva Nilufar
Buxoro viloyati Romitan tumani Gazli shahri
37-umumta'lim maktabi
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi
Tel 97 300 1517*

Annotatsiya: Ushbu maqolada adabiyot darsining qiziqarli bo'lishini ta'minlashga hizmat ciluvchi kognitiv hamda affektiv yo'nalishda dars o'tish metodikasi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Kognitiv yo'nalish, "Yovvoyi Yo'rg'a",

Kognitiv yo'nalishdagi ko'nikma va malakalar bilim, tushuncha va tanqidiy mulohaza yuritishga daxldor. Blum taksonomiyasida o'quv maqsadlarining kognitiv yo'nalishi quyidagicha tasniflanadi: bilish, tushinish, qo'llash, tahlillash, umumlashtirish va baholash.

Kognitiv yo'nalishda ta'lism berishda "Yovvoyi Yo'rg'a" asarida asosida o'rganishimiz mumkin. Mazkur asarda berilgan bosh qahramon Joning so'zlariga tayanib, yovvoyi otlaming xususiyatlarini ochishga qaratiladi. Ularning o'ziga xos jihatlarini o'quvchilar hikoya matnidan kelib chiqib aytadilar, albatta. O'qituvchi: «Hamon yovvoyi otlardan hech qanday foyda yo'q ekan, Jo nima uchun bu otni tutishga ishqiboz bo'lib qoldi?» degan savolni o'rtaga tashlashi mumkin. Bu savolga javob berishda o'quvchilar Joning oddiygina kambag'al galachi ekani, osongina boyib ketish haqidagi xom xayollari borligi va Qora yo'rg'a unga baxt keltirishiga ishnonishini ma'lum qiladilar.«Yovvoyi yo'rg'aning fermerlaming qo'lga o'rgatilgan baytallarini ergashtirib ketishining sababi nimada deb o'ylaysiz?» savoli o'quvchilami anchagini o'ylantirishi mumkin. Chunki hikoyada unga tayyor javob aytilmagan.

O'quvchilaming diqqati hikoya matnidagi: «Ko'zimga yo'rg'a otlaming oti, dashtlarda chopib yurgan jamiki otlarning sarasi bo'lib ko'rindi, shunday noyob jonivorni nobud qilib, bir to'da masalliqqa aylantirishga ko'nglim bormadi», «...men uning gaplaridan zavq oldim, zo V quvonch bilan qora yo'rg'aning chiroyli va qudrati haqida xayol surib qoldim. Yo 'q, qandaydir bir baytalni deb shunday yo'rg'aning yaltiroq terisiga dog' tushirgim kelmadi!» tarzidagi tasvirlarga qaratiladi. Ushbu fikrlar egasining boshqalarga o'xshamaydigan odamligi ko'rinib turibdi. Bu yigit, garchi ov ishqibози bo'lsada, moddiy manfaatdan ko'ra ma'naviy zavqni, yo'rg'aning xatti-harakatlardan, uning o'zini tutishi, bay-tallarni bilgichlik bilan boshqarishini kuzatishdan olinadigan ruhiy lazzatni ustun qo'yadi

Affektiv yo'nalish. o'quvchilar hikoya matni ustida ishslash mobaynida ovchi yigitga xos bo'lgan mana shu fazilatlami ilg'ay bilsalar, o'qituvchi shunga ensha olsa, adabiy ta'lism maqsadiga yaqinlashilgan, ya'ni o'quvchilar insonni anglashga o'rganib borayotgan bo'ladilar. Ayg'imi ovlash jarayoni tasvirlariga asoslangan holda Jo bilan yo'rg'ani taqqoslash topshirig'i ham o'quvchilaming bu boradagi fikrlashini davom ettirishga qaratilgan. o'quvchilar avval ayg'irga xos sifatlami matndan topadilar. Ular hikoyadan, taxminan: «Qop-qora yolli, ko'k ko'z ulkan qora ot butun o'ika bo'y lab zo' ravonlarcha кип kechirdi, turli-tuman joylardan baytal haydab kelib, ...galasini kam deganda yigirma boshga yetkazdi... Yowoyi yo'rg'a galani shunday ishtiyoq hamda rashk bilan qo'riqladi... Yo'rg'alaganda oyog'i umuman adashmaydi... Uning epchilligi, yo'rg'asi, chayir tabiat... Yo'rg'a ...nima gapligini bildi, yana tolmas, ravon, yo'rg'a qadamlar otib olg'a talpindi, galani yo'ichi yulduz misol olg'a chorladi... Qora yo'rg'a hamon temirday mustahkam edi. Uning ravon yo'rg'asi aynimagan....

Behisob yiqilib-turishlar, besamar olishuvlar yo'rg'aning shunday tinka-madorini quritdiki, uzun davom etgan quvg'inda ham bunchalik horib tolmagan edi... Ayg'ir goh uyoniga, goh bu yoniga tinimsiz talpindi, shiddatli sapchishlari borgan sayin zaiflashib bordi, burnidan otilayotgan ko'piklar qonga belandi... Yovvoyi yo'rg'a qolgan bor kuchini yig'ib ozodlik yo'lida jon-jahdi bilan yonbag'ir bo'y lab yuqoriga talpindi. Yana, yana yuqoriladi, badaniga botayotgan arqonga ham, uni to'xtatib, iziga qaytarish uchun uzelgan o'q ovoziga ham parvo qilmadi, и ozodlikka talpindi... Yovvoyi yo'rg'a yana, yana yuqoriladi, ana, tik qoyaga ko'tarildi. Qoyadan pastga - havoga sakradi...» singari tasvirlami belgilab, ulami sharhlashga urinadilar. Bu jarayonda yovvoyi yo'rg'aning xarakterini aniqlab oladilar. Shu asnoda uning beqiyosligi sabablarini kashf etadilar.

0 ‘rni kelganda o‘qituvchi o‘quvchilardan yovvoyi yo‘rg‘aga o‘z so‘zlari bilan baho berishni so‘rashi ham mumkin.

Shundan so‘ng o‘quvchilar matndan Jo shaxsiga xos boigan sifatlami topishga yo‘naltiriladi. Ular matndan Joning tabiatiga xos fazilatlar aks etgan o‘rinlami o‘qib berib, hikoyaning ikkala qahramonini taqqoslaydilar. Ularga xos o‘xshash va farqli jihatlami ajratadilar. Jo qaysar, chayir, tolmas, ishbilarmon va aqli bo‘lishiga qaramay, yo‘rg‘ani qoiga kiritolmadi. Nega? o‘quvchilar bu haq- da ham fikrlab ko‘rganlari ma’qul.Bundan tashqari, ayg‘imi haftalab quvib yurgan Jo: «uning biron martayam yo‘rg‘asidan adashib, oddiy qadamlar bosib yurganini ko‘rmadi. Barcha yaxshi chavandozlar kabi bu go ‘ zal otga boqib, undan zavq-shavq oldi. Zavqi yana- da zo‘rayib, shunday noyob hayvonni otgandan ko ‘ta, o‘zimining manavi otimni otgan ma’qul degan xulosaga keldi» «Nima deb o‘ylaysiz, nega Jo o‘z niyatiga yetolmadi? Sizningcha otning Jo qo‘yan tuzoqlarga tushmagani sababi nimada?» kabi savollami berish ularni vaziyat tasvirini muhokama qilib, xulosa chiqarishga yo‘naltiradi Affektiv yo‘nalish. Albatta, fikrlar, xulosalar bir-biridan ko‘p farq qilmasligi mumkin, lekin ulaming mustaqilligi katta ahamiyatga molik.

Foydalilanlgan adabiyotlar:

1. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 5 jildlik. 4-j. - T.: 0 ‘zbekiston milliy ensiklope- diyasi, 2006. 1-j. 144-b.

TIL — VATAN KABI ULUG' QADRIYAT. TILIMIZNI ASRAYLIK!

Xaydarova Zuhayyo Tursinovna,
Namangan viloyati, Pop tumani,
29- maktabning 2-toifali ona tili va
adabiyot fani o'qituvchisi
Tel:+998 93 6430045

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston taraqqiyotining bugungi yangi bosqichi — milliy yuksalish davri talablaridan kelib chiqib, ona tilimizning jamiyatdagi o'rni va nufuzini oshirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilayotganligi to'grisida ma'lumotlar berilgan.

Kaitl so'zlar: millat, o'zbek tili,O'zbekiston, qonun, davlat tili, qadriyat, yuksak

O'zbek tili -- O'zbekiston Respublikasining davlat tili. Binobarin, tilga hurmat – elga hurmat, tilga e'tibor elga e'tibordir. Chunki til xalq tarixi, hayotimiz ko'zgusidir. Albatta, til muloqot vositasi hisoblanib, uning o'ziga xosligidan dalolat beradi. O'zbek tili xalqimiz uchun milliy o'zlik va mustaqil davlatchilik timsoli bo'lib, beba ho ma'naviy boylik va millat salohiyatini belgilovchi buyuk qadriyat hisoblanadi. 1989 yilning 21 oktyabrida "Davlat tili to'g'risida"gi Qonun qabul qilindi, unga muvofiq o'zbek tiliga davlat tili maqomi berildi, bu mustaqillikka erishish yo'lida hal qiluvchi qadam bo'ldi. Ta'kidlash joizki, O'zbekiston mustaqilligining das-tlabki kunlaridanoq milliy merosni, shu jumladan tilni asrab-avaylashga katta e'tibor berilmoqda. So'nggi yillarda O'zbekistonda davlat tilini yanada rivoyjlantirish va takomillashtirish, uning jamiyat hayotidagi roli va ta'sirini kuchaytirish, milliy qadriyatlarimizni tiklash borasida ijobjiy ishlar amalga oshirilmoqda.

2019 yil 21 oktyabr kuni O'zbekiston Respublikasining «Davlat tili haqida»gi Qonuni qabul qilinganiga o'ttiz yil to'ldi. Bu yil esa o'zbek tili Davlat tili deb e'lon qilinganiga 31 yil to'ldi. Mazkur tarixiy hujjatga binoan o'tgan yillar davomida ona tilimiz mustahkam huquqiy asos va yuksak maqomga ega bo'ldi. Bu qonun millatimiz o'zligining eng muhim belgisi bo'lgan tilimizni qaytarib berdi. Prezidentimizning ushbu tarixiy sanani keng nishonlash to'g'risida qabul qilgan qarorida ham ona tilimizni asrab avaylash, uni yanada boyitishdek ezgu maqsad mujassam. Endilikda ona tilimiz hayotimizning barcha jabhalarida – davlat va jamiyat boshqaruvi, davlatlararo munosabatlari, ilm-fan, ta'lim-tarbiya, tibbiyot, madaniyat va san'at sohalarida faol qo'llanib, xalqaro minbarlarda baralla yangrayotgani har birimizga g'urur va iftixon bag'ishlamoqda.

Bugun o'zbek tilining bor bo'y-bastini, boyligini ko'rsatish va kelajak avlodning undan to'la bahramand bo'lishi uchun izohli va imlo lug'atlari, umumiyl o'rta ta'lim o'quvchilari uchun alohida turli nomlarda lug'atlarning yaratilishi tilimizga bo'lgan ehtiromning yorqin namunasi sanaladi. Ushbu sanaga bag'ishlangan bayramona tadbirlar mamlakatdagi barcha shahar va tumanlarda o'tkazilib kelinmoqda. Umumta'lim maktablari o'quvchilari o'rtasida o'zbek tili mavzusida insholar tanlovi o'tkazilmamoqda. Mamlakatdagi teatrlar va kinoteatrлarda, madaniyat saroylarida buyuk allomalar haqidagi spektakllar, badiiy va hujjatli filmlar namoyishi tashkil etiladi.O'zbek tili dunyodagi qadimiy va boy tillardan biri hisoblanib, uning sofligiyu, purma'noligiga va go'zalligiga albatta har birimiz o'z hissamizni qo'shmog'imiz lozim. Xalqimizning o'z tiliga bo'lgan muhabbatni va ijodkorlik qudrati tilga bo'lgan yondashuvda namoyon bo'ladi. Hazrat Navoiyning "Tilga e'tiborsiz – elga e'tiborsiz" degan hikmati necha asrlar o'tsa hamki o'zining mohiyatini yo'qotmagan. Milliyligimizning asosi sanalmish ona tilimizga – "Davlat tili" maqomi berilganligi tom ma'nodagi jasorat va istiqlol sari qo'yilgan ilk qadam sifatida ulkan ahamiyatga ega. Chunki har bir millatning o'zagi – uning ruhiy pasporti bo'lgan tili bilan belgilanadi. Til yo'q bo'lsa – millat ham bo'lmaydi.

Bu yil o'zbek tilining 31 yilligini munosib nishonlaymiz. Shu ma'noda 2020 yil oktabr oyida respublikamizning har bir tashkilotida, oliv o'quv yurtlarida va eng muhimi ko'ngillarda til bayramining 31 yilligini nishonlaymiz va o'tkazamiz. Bu to'yimiz ko'ngillarda bardavom bo'lishi lozim. Fursatdan foydalanib, bugungi til bayrami respublikamizda doim bo'lishini, ming yillardan keyin ham til bayramlari davom etishini tilayman. Toki, biz o'zbek millati o'z qiyofamizga hamisha ega bo'lgan millat sifatida yashashda davom etaylik. Ilgari til bayramlari adabiyot sohasiga taalluqli tashkilotlarda o'tkazilgan, bugun til bayrami keng nishonlanmoqda.

Demak, bu mamlakatimizning har bir sohasini til bayrami qamrab olayotganidan dalolat beradi. Xalqimizning necha asrlik boy tarixi, ko‘hna va serqirra madaniyati o‘zbek tili ta’sirida shakllangan. Ulug‘ shoirimiz Alisher Navoiy shu tilda bebahो asarlar yaratib, dunyonи lol qoldirgan. Bugungi kunda jahoning barcha mamlakatlarida davlatimiz delagatsiyalari tashrifi, yoshlarimiz yutuqlari, sportchilarimiz g‘alabalari sharafi o‘zbek tilida kuylanib kelinaypti.

Xulosa qilib aytganda, biz o‘z ona -tilimizni asrab-avaylashimiz, uning nufuzini oshirishimiz, go‘zal va sofligini avlodlarga meros sifatida qoldirishimiz, dunyoga tanitishda o‘z hissamizni qo‘shishimiz kerak. Agar biz o‘z tilimizning ko‘rkamligi, boyligini dunyoga tarannum etsak, millatimiz yanada charog‘on bo‘ladi va birligimiz mustahkam bo‘ladi. Men o‘z fikrimni Abdulla Oripovning 1965 yilda yozilgan “Ona tilimga” misralari bilan yakunlamoqchiman.

Ona tilim, sen borsan, shaksiz
Bulbul kuyin she’rga solaman.
Sen yo‘qolgan kuning, shubhasiz,
Men ham to‘ti bo‘lib qolaman...

Zero “Til — vatan kabi ulug‘ qadriyat. Tilimizni asraylik! O‘zbek tili haqida har qancha gapirsa ham kam, chunki o‘zbek tili buyuk va betakror til hisoblanadi.

Foydalaniman adabiyotlar:

1. R.RASULOV A.MIRAZIZOV O‘ZBEK TILI. TOSHKENT – 2006.
2. O‘zbekiston Respublikasining 21.10.1989 y. 3561-XII-son “Davlat tili haqida”gi Qonuni (Yangi tahriri).

ADABIYOT DARSLARIDA O'QUVCHINING IJODIY FAOLIYATINI O'STIRISH

*Abdumalikova Erkinoy Mahmudjonovna,
Andijon viloyati Marhamat tumani
43-sonli umumiy o'rta ta'lif maktabi
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi*

Annotatsiya. Adabiyot – san'at turi.U san'atning murakkab va serqirra turi bo'lib, insonda yuksak ma'naviyatni shakllantirishning eng ta'sirchan vositasidir.Adabiyot o'qituvchilarinig asosiy vazifalaridan biri mustaqil fikrlovchi ijodkor yoshlarni tarbiyalash. Ushbu maqolada adabiyot darslarida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini o'stirish bo'yicha kichik tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar:adabiyot o'qituvchisi, ijodkorlik, jozibali va obrazli nutq, ijodkorlik, badiiy asarlar, g'oya va mazmun, ijtimoiy hayot, ko'rgazmali qurollar, badiiy til

Ijodiy fikr qiladigan va ijodiy faoliyat ko'rsatadigan shaxslar tarbiyalamay turib kishi shaxsiyatining har tomonlama o'sib, kamolga yetishi mumkin emas.Bunday kishilarni tarbiyalashda adabiyot o'qituvchilarning roli katta bo'lmog'i kerak.Ular o'quvchilarning ijodkorlik, shoirlik va fantaziya qila olish qobiliyatlarini o'stirishga e'tiborini qaratishi darkor.

"Adabiyot-atomdan kuchli, lekin uning kuchini o'tin yorishga sarflamaslik kerak", degan edi sevimli yozuvchimiz Abdulla Qahhor.O'quvchilar o'zлari tanishib chiqqan asar haqidagi mulohazalarini bemalol ayta olishi, asar qahramonlarining xatti-harakatlarini bemalol tahlil qila olishi, tarbiyaviy tomonlariga e'tibor berishi va hayotning qay jabhasida qo'llashlari mumkinligini anglab yetishi lozim. Adabiyot o'qituvchisi esa ularga eng birinchi yordamchi bo'ladi.

Avvalo, adabiyot o'qituvchisi jozibali, obrazli, boy nutqqa ega bo'lmog'i lozim. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi kundalik qoliplashgan so'z va gaplardan o'z nutqini tozalashi, har bir so'zini o'rnida ishlata olishi, fikrlarini ravon ifodalashi, chirolyi qochirimlardan, maqol va matallardan foydalana bilishi, mavzuga oid she'riy parchalar, aforizmlarni keltirib o'tishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Shundagina o'quvchi qalbida fanga nisbatan havas uyg'onadi va bu havas, ishtiyoq uni ijodkorlikka unday oladi.

Ijodiy faoliyatni o'stirishda badiiy asarlarning o'rni katta.Mening fikrimcha, adabiyot o'qituvchisi kitob va o'quvchini bir-biriga bog'lab turuvchi rishtadir.Biz o'quvchilarimizga madaniyatimiz, adabiyotimiz tarixining buyuk namoyondalari o'z ijodlarida ham kitobning bilim manbayi, inson yo'lini yoritguvchi nur, ma'naviy ozuqa ekanligini qayta-qayta ta'kidlaganligini aytishdan charchamasligimiz kerak.Chunki badiiy asarlarni qancha ko'p o'qigan o'quvchida, ijodkorlik shu darajada yuqori bo'ladi.

O'quvchilarini kitobsevarlikka o'rgatishda bir qancha usullardan foydalansa bo'ladi.Masalan, dars jarayonida asarning mavzuga oid qismini keltirib, eng qiziq joyini ochiq qoldirishi mumkin. Voqeа rivojiga qiziqqan o'quvchi o'sha asarni albatta o'qiydi. 11-sinf adabiyot darsligida Cho'lponning "Kecha va kunduz" romani berilgan. O'qituvchi asarning shunday joyini tasvirlashi kerakki, o'quvchi o'sha asarni so'ngigacha o'qishni maqsad qilsin. Siz avvalo, qahramonlarni o'quvchiga tanishtiring, ularning o'ziga xos xususiyatlarini sanang." Zebi dugonasi bilan qo'shni qishloqqa borib o'ynab kelgisi keladi, otasining ruhsat berishiga umid yo'q. Shunda Zebining onasi shunday yo'l tutadiki, ota rozi bo'ladi.Ona qanday yo'l tutgan?" Bu savol o'quvchiga qiziq tuyuladi va o'sha asarni o'qishga kirishadi.Javob topgandan so'ng ham uni o'qishga ishtiyoq so'nmasligi aniq.

Ko'pincha maktabda o'quvchilar uyda o'qib kelishi kerak bo'lgan asarni o'qimay keladi. Yetarli o'quvchi tomonidan o'qilmagan asarning tahlilini o'tkazish turli noqulayliklarga olib keladi.Bunday vaziyatda o'quvchi yoki o'qituvchi tomonidan asarni sinfda o'qib tahlil qilinishi, o'qish jarayonida "Badiiy bashorat" usulidan foydalanish ham yaxshi samara beradi.Bu usulda darslikda berilgan asar qismlarga bo'lib-bo'lib o'qiladi.Har bir qism o'qib bo'lingach, keyingi voqealar rivojini o'quvchilar "bashorat" qiladilar va o'zlarining "bashorat"lari qay darajada to'g'riligini bilish uchun ham asarni diqqat bilan tinglaydi. Bu usul o'quvchilarini ijodiy va to'g'ri tafakkur yuritishga, tezkor fikrashga, mushohada qilishga o'rgatadi.

Ma'lumki,adabiyot darsida o'qituvchi har bir o'quvchining o'ziga xos alohida xususiyatlarini o'rganishda ularning har biriga individual yondashishda anchagina qiynaladi. Natijada badiiy asarning mustaqil o'zlashtirilishi va emotSIONAL ta'siri hamda o'quvchilarning mustaqil fikrlashi

turlicha bo'ladi. Shuning uchun ham o'qituvchi o'quvchilarning alohida xususiyatlarini o'r ganib borishi hamda tatbiq etishi, turli metod va usullarni o'y lab topishi zarur.

O'qituvchining biror adabiy asar haqida ma'lumot berishi, uning shu asar ustidagi fikr va mulohazalari o'quvchida yangi fikr tug'ilishi uchun zamin hozirlaydi, qachonki o'quvchi o'sha asarni o'qiganlaridan keyin va shu asar ustida fikr va muhokama yuritganlaridan so'ng, o'qituvchi esa bu fikrlarni to'ldirgandan keyin ularda yangi fikrlar, yangi tushunchalar hosil bo'ladi. Chunki o'quvchi adabiy asardagi g'oya va mazmunni to'g'ri yoki to'la tushunmasligi mumkin.

Adabiyot darslarida o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini o'stirishda asarni davrning ijtimoiy hayoti bilan bog'lab o'rganish katta ahamiyatga egadir. O'tmis mavzularini o'rganish, tarixiy voqealarni tushuntirib berish natijasida o'quvchilar o'zi yashab turgan davrga nisbatan mehr- muhabbat,sadoqat bilan qarashga odatlanadilar.Bu sohada o'quvchilarni adabiy-nazariy bilim bilan qurollantirish g'oyat muhim ahamiyatga ega. Kishilik mehnatining ijodiy mahsuli bo'lgan badiiy adabiyotni o'rganish orqali o'quvchilarning davr voqealari haqidagi tasavvurlari boyiydi, insonlar tomonidan yaratilgan madaniyat va san'at boyliklariga nisbatan muhabbat bilan qarash tarbiyalanadi

Bundan tashqari, adabiyot tarixi va hozirgi zamon adabiyoti taraqqiyotida muhim o'rin egallovchi yozuvchi va shoirlarning tarjimayi hollarini muntazam ravishda qunt va chidam bilan o'qish hamda o'rganish bu mavzu ustida ijodiy mehnat qilish orqali ham o'quvchilarda ijodkorlik hissi tarbiyalanadi. Shuni ham e'tiborga olish zarurki, avvalo, o'rganilayorgan asar muallifiga nisbatan o'quvchilarda simpatiya bo'lishi kerak, shundagina ular o'sha muallifning asarini qunt bilan o'rganadilar hamda asar g'oyasi va mazmuniga nisbatan ijodiy fikr bayon qiladilar.

Adabiyot darslari orqali o'quvchini tarbiyalashda yozuvchining san'atkorona so'zlari asosiy omillardan hisoblanadi. O'qituvchining vazifasi esa yozuvchining badiiy tilini tushunarli tarzda o'quvchilarga yetkazishdan iboratdir.

O'quvchilarda mustaqil fikrlash qobiliyatini o'stirishning muhim omillaridan yana biri ularni adabiyot fani bo'yicha ko'rgazmali qurollar yasashga jalb qilishdir.Maktabdagagi adabiyot xonasiga o'quvchilarni jalb qilish, ular kuchi bilan yozuvchi va shoirlarning hayoti va ijodiy faoliyatiga doir turli ko'rgazmalar yasash ham o'quvchilarning mustaqil fikrlash doirasini o'stiradi.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy mezonlar asosida tarbiyalash,ijodiy fikrlashga undash, ularni hozirgi zamon bilimlari bilan mustahkam qurollantirishda adabiyot fani va uni o'rganishning ahamiyati g'oyat muhimdir. O'quvchilarning shaxsiy tashabbuskorligini o'stirish, mustaqil fikrlash qobiliyatlarini kamol toptirish adabiyot o'qituvchisiga adabiyot darslarida ta'lim va tarbiya birligini amalga oshirishga imkon beruvchi muhim omillardir.

Foydalilanigan adabiyotlar:

1. Dilmurod Quronov.Adabiyotshunoslikka kirish.
2. A.Ulug'ov.Adabiyotshunoslik nazariyasi,T.:G'afur G'ulom,2018
3. H.Umurov.Adabiyot nazariyasi.-T.:Sharq,2002
4. T.Boboyev.Adabiyotshunoslik asoslsri.-T.:O'zbekiston,2002

A GREAT TREASURE LEFT FROM THE GREAT.

*Tashkent Pharmaceutical Institute,
student of the Faculty of Industrial Pharmacy
Allanazarova Mohira Bakhtiyor kizi.
allanazarovamohira338@gmail.com +998919706467*

Annotation: When I write about this rare work, I must first mention the author. Because the author describes the characters so skillfully that as the events unfold, the reader is captivated. "The Treasure of Ulugbek" is truly a great example of creativity that can immerse our rich history in the heart of the reader.

Key words: "The Treasure of Ulugbek" Ali Kushchi, Ulugbek's son Abdullatif, "Only God knows!"

Introduction: Odil Yakubov's most famous work was The Treasure of Ulugbek. The great writer of our time Chingiz Aitmatov wrote about the novel in a letter to the author: "It is interesting to talk about a good book. This is an example of a lofty and noble prose. This historical novel, which is significant in terms of its artistic power, shocked me ... "

In the late 1960s, the media began to debate the fate of Ulugbek's famous library. Odil Yakubov, like many others, was intrigued by the speculation that the rare treasure would be found if the ideas and comments put forward in this debate, especially in the article by the well-known Russian literary critic I. Andronikov, were carefully sought. Adib Ulugbek searched for sources and facts about his life and work, at first the story was over, but the writer was not satisfied. Thus a great novel was born. The novel begins with a description of the last dangerous moments of Ulugbek's reign. It does not consistently follow the expression of historical events, that is, historical events are not routinely embodied in the same way. In difficult times, Ulugbek tells his student Ali Kushchi: "I am afraid that one more thing - the next generation will be helpless. Mavlono, who wanted to reveal the secrets of the universe like Mirzo Ulugbek, claimed tragedy, and finally called himself a king like all the kings, all the owners of the throne, and fought for the throne with his son from his pink belt. There is a saying that the crown is priceless, the product of thinking is a spiritual treasure. This wisdom finds a beautiful, unique artistic expression in the novel. The novel depicts the activities of the dark forces led by Abdullatif: Salohiddin Zargar, Amir Jondor, spy Kashkir, on the one hand, and the devotees of enlightenment led by Ali Kushchi: Miram Chalabi, Qalandar Karnakiy, Usta Temur Samarkandi, Khurshida. A complex person like Mawlana Muhiddin, in a whirlwind of horrible events, turns his back on his teacher. In short, "The Treasure of Ulugbek" is a work that has raised the prestige of Uzbek novels.

It is clear from the beginning of the novel that Qazizoda is the teacher of Rumi Ulugbek, Ulugbek is the teacher of Ali Kushchi, Ali Kushchi is the teacher of Kalandar Qarnaqi. It is known from history that Ulugbek established a unique academy with the participation of such scientists. Ulugbek, who ruled Movarounnahr for forty years, focused on establishing more peace, thereby developing the economy and culture.

In Part 2 of Part 1, some priests, led by Sheikh Nizamiddin Khomush, refer to the scholars led by Ulugbek as "Dahris." Ulugbek's son Abdullatif, on the other hand, became an "atheist" and attacked his father with an army threatening Samarkand, and there was an irreconcilable conflict between science and ignorance. Abdulaziz, one of Ulugbek's sons, executed Ibrahimbek's son, took his beautiful wife Khurshida Bonu and brought her to the harem. Khurshida Bonu was the daughter of Muhiddin, a student of Ulugbek, who also turned his back on his teacher and sided with Abdullatif. Both of Ulugbek's sons stand up against their father. Abdullatif's objections to his father were that Ulugbek had brought him up in his youth by his father Shohruh Mirzo and mother Gavharshod begim, and Gavharshodbegim did not like Abdullatif. In one of the battles, Abdullatif also showed courage, but Ulugbek recognized Abdulaziz as Muzaffar. Ulugbek Abdullatif's property, which he inherited from his grandfather, was transferred to the state. For this reason, Abdullatif used priests in religious propaganda against his father, and used Ulugbek's construction of observatories and libraries, the development of science and enlightenment, and secular sciences as provocations. Ulugbek, on the other hand, is afraid that the next generation will turn his back on him and say that his father and son have seized the throne (after the death

of Shahrukh Mirzo, his wife Gavharshod Beg seized power and escalated the conflict). The strong confrontation that pits both sides against each other leads to the development of the event.

Abdulaziz's grandmother, Gavharshod, was raised by my uncle, who unfortunately eventually arrested him. Abdulaziz captures Kesh, and Abdullatif executes him, his brother.

When the events escalated, Ulugbek showed his student Ali Kushchi his treasure (falling underground) one by one and bequeathed his gold and bequeathed it to hide his works and other books. Ali Kushchi and his student Qalandar Qarnaqi, according to Ulugbek's will, hide the books in a cave.

Mutual economic, political and religious disputes also intensify the struggle and competition, which eventually draws the parties into a fierce, open conflict, and a life-and-death battle begins. The essence of both groups is revealed in Ulugbek's confrontation with his son Abdullatif. This conflict is almost like a dispute between Khisrav and Farhod in tension and seriousness, revealing the identity of each of the father and son as human beings:

“Happy Prince! ... You have been given this throne, and I agree with that ...”

“Ball to you, qibla!” And yet I have won this throne not by your will, but by the grace of the Almighty, the Second by my own power! ...

- This is the duom, prince: This crown has not been entrusted to anyone. You are also your grandfather Amir Temur ...

“If that's what you're talking about, I don't need that kind of advice!”

“You intend to drive your father across the Movarounnahr border ...”

“I can't go against the fatwa of the clerics ...”

“Reason?”

“Because ... the fatwa is the seal of God!”

- The word of the crown and the ulama are obligatory for the saints. If you give your father a lonely observatory!

“Observatory again!” Again, Ziji Koragani, you have taken all the apostates who wrapped the teacher's program under your wing and trampled on the religious leaders! For this, in the wrath of the Almighty ... you have lost the throne ...

“Only God knows!”

“I'll set fire to the observatory, the place of infidels and atheists, fire!”

“Prince!” Fozilu fuzalo is a light torch in the path of humanity wandering in the darkness!

- Who fought in the Battle of Tarnob? I am! But in whose name was the Muzaffar label written? Your beloved child - Abdulaziz ...

- Abdulaziz is brown ...

“Who took my gold from Timur? Where did you hide Amir Temur's gold?”

“Which gold do you say?”

- I am talking about the jewels and gold ornaments that my grandfather Amir Temur brought from Cairo and Damascus, Baghdad and India! Where is this wealth? Where is Ali Kushchi?

“How do I know ... my only wish is that you do not touch what your father did in the way of knowledge, his students and teachers.” If you touch ... you will be cursed by your father and you will be disgraced forever! .. Father is pleased - God is pleased, remember ».

METHODS AND RESULTS: We constructed this dialogue based on the text of the novel. Ulugbek is an enlightened king, a man of honor. Abdullatif, on the other hand, is a rude, ignorant, pragmatic, incompetent child who is not ashamed to blame his father. It is strange for him to be proud of having such a father. He has a hand in a conspiracy against his own father, takes part in an assassination attempt against his own father, a lowly type, a toy and a victim in the hands of the conspirators. In the play, the conflict is portrayed realistically and realistically as an evil force that invaded the Timurid kingdom.

Sheikh Nizamiddin Khomush, one of the organizers of the unprecedented conspiracy against Ulugbek, accused Ulugbek of indulging in secular knowledge, building an observatory and collecting various secular books. According to him, Ali Kushchi misled Ulugbek, hid the gold jewels left by Timur and the books collected by Ulugbek. Muhiddin, a student of Ulugbek, and his father Salohiddin, a jeweler, told him about this secret. Because Ali Kushchi asked Muhiddin for help to hide the books, but Muhiddin did not listen.

The end result is that Ulugbek's student Muhiddin's daughter Khurshidabonu will go crazy because of the tragedies and honor she saw. Qalandar takes Karnak Khurshidabonu and marries

her. He is a brave, loyal disciple who freed Ali Kushchi from prison by false order. Amir Jondor and "Kashkir" kidnap Yasavul Khurshidabonu, Qarnaqi sees this and kills "Kashkir", but Amir Jondor's bow dies from an arrow, and when he sees this, Khurshidabonu drinks poison.

Ali Kushchi and Miram Chalabay hide forty bags of rare books bequeathed by Ulugbek in a mountain cave in Urgut. Abdullatif, on the other hand, locks the library and observatory, closes the madrasa; Sheikh Nizamiddin Khomush burns books near the observatory. Sayyid Abbas claims that Ulugbek killed my father unjustly, and follows Ulugbek, who was sent on pilgrimage, and kills him. Masked Amir Jondor and Bobo Hussein kill Bahodir Abdullatif. Ali Kushchi will go abroad with the most necessary books.

CONCLUSION: Yes, in fact, in this play the destiny of the great people of an entire epoch is revealed. The more research and scientific researches are carried out on the work, the more its essence will appear. Therefore, "Ulugbek's treasure" We never stop conducting scientific analysis on such masterpieces and we are very pleased to regularly present our new research.

References

1. "Ulugbek khazinasi" ran Odil Yakubov."Yoshlar Publishing House"2018
2. <http://e-adabiyot.uz/adabiyotshunoslik/162-roman.html>
3. "Literature guide" book world.uz
4. www.Adabiyot.uz.
5. www.ziyouz.com.

MUMTOZ ADABIY ASARLARNI O'RGANISHDA IFODALI O'QISH

Raxmonova Marg'uba Karimovna,
Toshkent viloyati, Parkent tumani
44-maktab ona tili va adabiyoti fani o'qituvchisi
Tel: +998 99 936-39-19

Annotatsiya: Ushbu maqolada mumtoz adabiy asarlarni o'rganishda ifodali o'qishni o'rvuchilarga o'rgatishdagi o'ziga xos usullar haqida ilmiy fikrlar bayon etiladi. Ilmiy fikrlar faktlarga asoslanib xulosalanadi.

Kalit so'zlar: Aruz, she'r, vazn, bahr, she'riy tizim, o'lchov, bo'g'in, hijo, turoq, rukn, lirika, epika, takror, intonnatsiya, ritm, nutq.

Aruz she'riy tizimi bilan o'quvchilarni tanishtirish. avvalo amaliy maqsadni ko'zlaydi. Gap shundaki, mazkur she'riy o'lchov tizimi asosida yaratilgan she'riy asarlarni ifodali o'qish aruz nazariyasidan puxta bilimga ega bo'lishni talab etadi. Aruz o'lchovining yetakchi jihatlari – uning qisqa va cho'ziq bo'g'inlar takroriga asoslanishi, asosiy ruknlari, bahrlari, vaznlari, ifodali o'qish usullarini yaxshi o'zlashtirmay turib, ushbu tizim asosida bitilgan asarlarni to'g'ri, savodli tarzda o'qish mumkin emas.[1] Shuning uchun ham o'qituvchi diqqati dastavval mana shu masalaga qaratilmog'i lozim. Aruz tizimidagi xilma-xil lirik va epik asarlarni ifodali o'qish, ularning vazn xususiyatlarini tahlil qilish va turli-tuman o'lchovlarni aniqlash malakalarini egallash uchun ham mazkur tizimning nazariy masalalaridan yetarli darajada xabardor bo'lish talab etiladi.

Adabiy ta'lilda aruz she'riy tizimining nazariy va amaliy masalalarini izchil o'rganishga kirishiladi.[2] Ushbu yo'nalishdagi mashg'ulotlar davomida o'qituvchi diqqati quyidagi masalalarga qaratilishi darkor[3]: - vaznning she'riy asardagi o'rni va roli, vazn turlari, har qaysi vaznning ritm-ohang imkoniyatlaridan o'quvchilarni xabardor qilish; - o'quvchilarni aruz tizimining eng muhim nazariy masalalari bilan tanishtirish, har bir asar vaznnini ularga o'rgatib borish; - ushbu tizim vaznlarida yozilgan lirik va epik asarlarni ifodali o'qish malakalarini mustahkamlab borish; - shoirlarning she'riy o'lchov tanlash mahorati, asar g'oyasini mujassamlashtirish, lirik va epik qahramonlar qiyofasini chizishda vaznlarning ritmik-ohangdorlik xususiyatlaridan foydalanganligini ochib berish; - o'quvchilar ongida o'zbek aruzining shakllanish tarixi va rivojlanish qonuniyatları, yetuk shoirlarning o'zbek aruzi tarqqiyotiga qo'shgan hissalari haqida tushunchalar hosil qilish.

O'quvchilarga she'riy asarda vaznning o'rni va ahamiyatini tushuntirish ishi albatta, tayanch sinflarda olingan bilim va tajribalarga asoslanadi. O'qituvchi 8-sinfda Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asari matni ustida ishslash jarayonida she'riy asarda vaznning ahamiyatini yana bir bor ta'kidlab o'tadi.

Dasturga muvofiq ushbu sinfda Lutfiy she'riyatidan namunalar o'rganish ham ko'zda tutilgan. Bu asarlarni g'oyaviy-badiiy tahlil qilish jarayonida shoirlarning vazn ustida ishslash mahoratining ba'zi qirralari o'zlashtiriladi. Shoirlarning "Sensan sevarim..." deb boshlanuvchi mashhur g'azali o'zbek aruziga mansub o'ynoqi vaznlaridan biri – hazaji musammani axrabi makfufi mahzuf o'lchovida yozilgan bo'lib, uning ruknlari va paradigma tubandagichadir: Sen-san se / va-rim, xoh / i-non xoh / i-non-ma, - - V / V - - V / V - - V / V - - Qon-dir ji / ga-rim, xoh / i-non xoh / i-non-ma. - - V / V - - V / V - - V / V - -

Lutfiy qalamiga mansub "Tortadur" radifli g'azal ramali musammani mahzuf vaznidagi yaratilgan bo'lib, uning ruknlari va chizmasi tubandagicha ko'rinishga ega: Ko'r-ga-li la / ling a-qi-qin / ko'ng-lum ul yon / tor-ta-dur, - V - - / - V - - / - V - - / - V - Bu yo-mon an / di-sha-liq-ni / go'-y-yo qon / tor-ta-dur. - V - - / - V - - / - V - - / - V - She'rni ifodali o'qish uchun misralardagi **dod, tuproq, raqib** so'zlaridagi "o" va "i" unlililarini cho'zib, **kufra** so'zining oxirgi undoshini alohida qisqa bo'g'in qilib, **ko'nglum ul, sehr ila, mayl etar, jins o'zini** birikmalarini qo'shib talaffuz etish lozim. Va albatta, ushbu harakatlardan kutilgan maqsad, ya'ni bo'g'inlar sifatida ro'y berayotgan o'zgarishlar bilan o'quvchilar tanishtirilishi kerak.

Foydalanimanligi adabiyotlar

1. mualliflar jamoasi. Adabiyot nazariyasi. 2 jildlik, 2-jild, Toshkent:Fan. 1979.
2. Sultonov I. Adabiyot nazariyasi. Toshkent:O'qituvchi. 1980.
3. To'xliev B. Adabiyot o'qitish metodikasi. Toshkent:Yangi asr avlod. 2006.

ADABIYOT DARSLARIDA ZAMONAVIY INNOVATSION YONDASHUV

*Toshboyeva Gulruh Abdulahayevna,
Namanagan viloyati, Kosonsoy tumani,
52 -sonli DIUMning Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi.
Tel: 93 6735525*

Annotatsiya: Ushbu maqola o'quvchilarning savodxonligini oshirish, adabiyot darslarini yangi pedagogik innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etish, adabiyot darslarining samaradorligini hozirgi zamon talablari darajasiga olib chiqish va dars jarayoniga tatbiq etishning usul va vositalari haqida tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: adabiyot, zamонавија, interfaol, didaktik, kompetensiya, metod

Inson shaxsini har tomonlama kamol toptirish, o'sib kelayotgan yosh avlodda umuminsoniy va milly qadriyatlarga hurmat tuyg'usini uyg'otishda, milliy tilga, o'z xalqining an'analariga iftixor xissini kamol toptirishda "Adabiyot" darslarinign o'rni beqiyosdir. Ma'lumki, adabiyot darslariga noan'anaviy darslarni olib kirish va uni ta'lim mazmuniga singdirish, dars o'tishning yangi-yangi usullarini topish Davlat ta'lim standartlari talablarni bajarishga zamin yaratadi. Bundan maqsad o'quvchilarning egallangan bilim, ko'nikma va malakalarini o'z shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo'llay olish kompetentsiyalarini shakllantirishga yo'naltirishdan iborat. Kompetentsiyaviy yondashuvning yana bir jihatni, o'quvchilarda zaruriy ko'nikmalarni shakllantirish o'tilgan har bir mavzu mazmunini yoritishda ularning kundalik turmush va texnikada qo'llanilish doirasi va chegaralarini, insoniyat va umumbashariyat buguni va kelajagi bilan bog'liq jihatlarini o'quvchilar ongiga singdirib borish orqali amalga oshirilishidir. Bunda o'quvchilarga mazkur adabiyot fanning hayotiy, ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy zarurat ekanligini anglatish muhim hisoblanadi. Bu esa o'qtiuvchi-pedagoglar zimmasidagi ma'suliyatini yanada oshiradi. Dars sifati va samaradorligini oshirishda turli xil yangi pedagogik texnologiyalardan, innovatsion metodlardan foydalanishni talab etadi. Bu esa o'qituvuchidan o'z ustida ko'proq mustaqil izlanishlar olib borishni talab qiladi. Demak, mashg'ulot jarayonini mukammal va o'ylab chiqilgan andoza asosida loyihalashga erishish, ta'lim oluvchilarning nazariy bilimlarini puxta va chuqur o'zlashtirishiga hamda ularga amaliy tajriba va malakalarining hosil bo'lishiga erishish zarur bo'ladi. Shunday ekan biz ham o'z darslarimizni tashkil etishda, aynan shu maqsadlarni ko'zlagan holda ish olib boramiz.

5-11 sinf adabiyot darslarida o'quvchilarda abstrakt tafakkur, mantiqiy fikrlash, tanqidiy baholash, qiyoslab tahlil qilish imkonini yanada takomillashishida "Muammoli o'qitish", "Aqliy hujum", "Individual o'qitish" "Tushunchalar tahlili", "Sinkveyn", "Venn diagrammasi", "Besh-inchisi ortiqcha", "Qizil va yashil rangli kartochkalar bilan ishlash", "Yumaloqlangan qor o'yini", "Qarama-qarshi munosabat", "Zakovathi zukko", "Zinama-zina" va "Galereya", "Blits so'rov" va "Insert" hamda "FSMU" interfaol metodlari" kabi turli sub'yektiv faollikni talab etuvchi usullar orqali ta'limni tashkil etilishi yuqori samarali ahamiyatga ega. Shuningdek, ta'limni didaktik o'yinlar ko'rinishida tashkil etilishi o'quvchilarda ijodiy tafakkurni, ichki faollikni, erkin muloqotga kirishish, o'z hulqini boshqarish, muloqot madaniyati va saviyasini o'zlashtirishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Masalan, "Aqliy xujum" usuli mantiqiy fikrlashni, xotira, diqqat, idrok, xayol, nutq jarayonlari uzbekligini, tafakkur tezligi va nutqiy mahoratni mukammal darajasini namoyon etishni talab qiladi. Bundan tashqari hal etilayotgan muammo yechimiga qadar turli yondoshishlar, ta'riflar keng qamrovli fikr yuritishga, o'z aqliy salohiyatini qay darajada ekanligini baholay olishga sharoit yaratadi. Ta'limda iloji boricha vizual vositalar, slaydlar asosida o'qitishni tashkil etilishi aniq, mavhumliklarsiz, mavjud bilimlar bilan bog'langan mustahkam tasavvurlar tizimida o'rin olgan tushunchalarni xosil bo'lishiga olib keladi. Ta'lim jarayonida bir muncha o'zaro aloqador fanlararo integratsiyani xosil qilinishi o'quvchi ongida va tasavvurlari tizimida xosil bo'ladigan ma'lumotlarni generalizatsiya (saralanishi) qilinishini mumkin qadar tezlashtiradi. Natijada yangi ma'lumotlarni o'zlashtirish, mantiqan tushunib etish va fikran muhokama qila olish imkoniyati kengayadi. Asosan yangi mavzuni ma'ruzalar tarzidagi og'zaki bayon qilinishida aynan yuqoridagi kabi usulga asoslanilsa ta'lim oluvchilarda nafaqat o'zlashtirish faolligiga, balki qiziqish hissini hosil bo'lishiga ham erishiladi. "Qizil va yashil rangli kartochkalar bilan ishlash" metodi yordamida bilimlarni mustahkamlash. Metodning mohiyati: o'quvchilarga qizil

va yashil rangli kartochkalar tarqatiladi. O‘qituvchi tomonidan berilgan savollarning har biriga o‘quvchilar qizil (tasdiq ma’nosini bildiruvchi) yoki yashil (inkor ma’nosini bildiruvchi) rangli kartochkalarni ko‘rsatish asosida javob qaytaradilar.

Ta’limda interfaol usullardan samarali foydalanish ham shaxs faolligini ta’minlovchi, o‘ziga nisbatan talabchanlikni oshiruvchi, bevosita o‘zini vaziyatni faol ishtirokchisi sifatida erkin his qilishiga, mavjud nuqson va kamchiliklarini to‘g‘rilanishiga ta’sir etuvchi omil bo‘lib xizmat qiladi. Ta’lim jarayoni bir taraflama faollikdan iborat bo‘lsa, yoki o‘qituvchi bayonidangina iborat bo‘lsa, o‘qitish samarasini u qadar yuqori bo‘lmaydi. Bevosita ta’lim jarayonida o‘quvchi o‘zi ham ta’lim mazmunini yorituvchi sifatida faollik ko‘rsatishi, muammoni ifodalashda izlanishi o‘zlashtirish darajasini yuqori saviyaga ko‘tarilishiga olib keladi.

Xulosa qilib aytganda, adabiyot darslarda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda darslarni noan‘anaviy usullardan foydalangan holda tashkil etish o‘quvchilar qiziqishi va faolligini yuksaltirish, dunyoqarashini kengaytirish, mustaqil fikr yurita olish ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Buning uchun, eng avvalo, har bir ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi o‘z ustida doimiy ishlashi, har bir darsga alohida ijodiy yondashuvi hamda zamonaviy ta’lim texnologiyalari va metodlarini o‘rganib borishi talab etiladi.

Foydalanaligan adabiyotlar:

1. Yo‘ldoshev Q. Adabiyot o‘qitishning ilmiy-nazariy asoslari.-T.: “O‘qituvchi”, 1996-yil.
2. Sariyev Sh., Matjon S. Adabiyot. –T.: 2013-yil.

JAHON OTIN UVAYSIY-BUYK O'ZBEK AYOLI

*Uralova Unsinoy Mamataliyevna,
Namangan viloyati, Pop tumani XTB ga qarashli
29- umumiy o'rta ta'lif maktabining
ona tili va adabiyoti fani o'qituvchisi
Tel: 939268565*

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek mumtoz adabiyotida Jahon otin Uvaysiy ijodi o'ziga xosliklari bilan ajralib turishi, nafaqat mazmun, ma'no va badiiy san'atkorlik nuqtai nazaridan, balki janrlar takomilida ham takrorlanmas iqtidorini namoyish eta organligi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: buyk, o'zbek, meros, ayol, mumtoz, shoira, adabiyot, milliy

Mamlakatimiz istiqlolga erishgach, ijtimoiy-siyosiy, madaniy hayotning barcha sohalarida bo'lgani kabi ta'lif tizimida ham alohida islohatlar amalga oshirilmoqda. Ta'lif-tarbiyaning maqsadi jamiyat taraqqiyoti, uning rivojlanish yo'naliishi mazmunidan kelib chiqib belgilanmoqda. Bugungi kunda har jihatdan barkamol insonni shakllantirish, yuksak ma'naviyatli kishilarni tarbiyalash, yetuk mutaxassislar tayyorlash muhim masalalardan biri bo'lib kelmoqda. Bu esa ta'lif tizimini takomillashtirish, sifat jixatdan yangi bosqichga ko'tarishni taqazo qiladi. Shuning uchun ham "Ta'lif to'g'risida"gi qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da ta'lif va tarbiya jarayonini takomillashtirish, yangicha qarashli yoshlarni kamol toptirish asosiy vazifa sifatida belgilandi. Mamlakatimizda adabiyotimizni rivojlantirish, buyuk ajdodlarimizning boy merosini asrab-avaylash, targ'ib qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev rahnamoligida milliy merosimizni o'rganish, ulug' ajdodlarimiz xotirasiga hurmat va ehtirom ko'rsatish, ularning asarlarini targ'ib etish orqali kitobxonlik madaniyatini yuksaltirish, ayniqsa, yoshlarning mutolaaga qiziqishini oshirish borasidagi ibratli tashabbus xalqimiz tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda. Bugun kichik yoshdag'i maktab o'quvchisi ham buyuk bobolarimiz, buyuk momolarimiz haqida kerakli ma'lumotga ega, ular to'g'risida so'z borganda faxr-iftixon hissini tuyadi. Ma'rifatli, fidoyi, zahmatkash, yuzi ham, qalbi ham go'zal bo'lgan o'zbek ayollarini nomini, ular amalga oshirgan ishlarni ham albatta, biliishi kerak. Shunday ekan, bizning vazifamiz – Uvaysiy singari ajdodlarimiz tomonidan bunyod etilgan ma'naviyatni anglash, uni ruhiyatimizda uyg'otish va ulg'aytirishdir.

Jahon otin Uvaysiy mumtoz she'riyatning turli janrlarida ijod qilgan va she'rlardan devon tuzgan shoiradir. Shoira she'riyatida inson ma'naviyatining bugungi kunda ham nihoyatda dolzarb bo'lgan, umumbashariy muammolari yoritilgan. Bugungi avlodning barkamol insonlar sifatida kamolga yetishishida mumtoz adabiyotimizning, xususan, Jahon otin Uvaysiying o'rni beqiyos. O'zbek adabiyoti tarixida mumtoz o'ringa ega bo'lgan Jahon otin – Uvaysiy, ismi Jahanoy (Jahonotin), taxallusi Uvaysiy XVIII asr oxiri XIX asrning birinchi yarmida yashab ijod etgan mashhur o'zbek shoirasidir. U Marg'ilon shahrining Chaldo'xtaron mahallasida, taxminan 1779 yillarda dunyoga kelgan. Jahon otinning otasi to'quvchi, ham kosib bo'lib, o'zbek va tojik tillarida she'rlar yozgan, onasi Chinnibibi esa o'z davrining donishmand ayollaridan bo'lib, maktabdorlik qilgan. Jahanbibi oilada xat savodini chiqarib, so'ng onasining yonida maktabdorlik qilgan. Jahanbibining hayot yo'ldoshi juda erta vafot etgach, u qizi Quyosh va o'g'li Muhammadxonlarni o'zi tarbiyalab voyaga yetkazgan. Jahanbibi oila a'zolarining ta'sirida ko'proq shaxsiy mutolaaga berilib, o'zbek, tojik va ozarbayjon allomalarining asarlarini muhabbat bilan o'qib, Vaysiy, Uvaysiy taxallusi bilan she'rlar yoza boshlaydi va tez orada shoira, otin sifatida taniladi.

Shoira mumtoz adabiyotning g'azal, muxammas, musaddas, murabba', chiston hamda dos-ton kabi janrlarida qalam tebratgan va uning she'rlari asosan ishqiy mavzuda bitilgan. Ularda o'zining Yaratuvchisiga intiqlik bilan intilayotgan soliq banda, Payg'ambar alayhissalomga oshiq ummat, ustozlarga muhabbatli shogird sifatida tuyg'ularini izhor etadi. Shuningdek, insonning insonga sevgisini tarannum etuvchi g'azallari ham talaygina. Uvaysiying «Uvaysiym», «Dog' o'ldi, dog' o'ldi», «Sog'indim» kabi g'azallari hasbi hol tarzida yozilgan. Ularda shoira hayotining ayrim lavhalari, taqdiri uchun muhim bo'lgan hayotiy holatlar bayon etilgan. Masalan, «Sog'indim» radifli g'azalda farzandidan judo onaning izardorlari, sog'inchini aks ettirgan.

Uvaysiyning hayoti o‘z davrida Markaziy Osiyoning katta ilm-fan va madaniyat markazlaridan bo‘lgan Marg‘ilon hamda Qo‘qonning iste’dodli adib va shoirlari davrasida o‘tdi. U Mohlaroyim – Nodira bilan ijodiy hamkorliqda bo‘lgan. Saroya she’riyat ilmidan dars berib, ustozlik qilgan. U Nodira bilan Konibodom, Xo‘jand, O‘ratepa, Toshkent, Andijon kabi shaharlarda bo‘lib, ijodiy doiralar va ziyolilar bilan munosabat o‘rnatgan. 1842 yili Buxoro amiri Nasrullahxon Qo‘qoni egallagach, Marg‘ilonga qaytib umrining oxirigacha shu yerda yashagan.

Oltmisht yildan ko‘proq umr ko‘rgan Uvaysiydan bizga kattagina adabiy meros yetib kelgan. Uning qo‘lyozma devonlari O‘zbekiston Fanlar akademiyasi Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti va Andijon Davlat Pedagogika instituti kutubxonasida saqlanmoqda. Shoiraning 4 ta devon tuzganligi ma’lum. Uvaysiy ijodining g‘oyaviy-badiiy mohiyatidan o‘zbek mumtoz adabiyoti an‘analarini ijodiy davom ettirganligi ko‘rinib turadi. Shoiraning Navoiy, Fuzuliy g‘azallariga bog‘lagan ko‘plab muxammaslari va naziralari, Bedil she’rlariga izdoshligi Uvaysiying poetik balog‘atidan dalolat beradi. Shoiraning adabiy merosida 269 g‘azal, 29 muxammas, 55 musaddas, 1 murabba, chistoy, 3 doston, tugallanmagan bir manzuma bor. Ijodining g‘oyaviy mavzu doirasi teran va ko‘p qirrali. Uvaysiy o‘z asarlarida insonga xos bo‘lgan ilohiy muhabbat tuyg‘ularini e’zoz bilan kuylaydi. Tabiatning hisobsiz go‘zalliklari mavjida ishq hissiyoti ham shaloladek tug‘yon uradi. Bu ishq-sevgi hayotni qadrlashga, uning lazzatlaridan bahramand bo‘lishga chaqiradi. Shoira muhabbat tuyg‘ulari zavqiga berilib, bora-bora uning nozik ka’riga nazar tashlaydi:

*Zaboningni keturgil, ey shakarlab to‘gi guftora,
Nechukkim marhamat o‘lsun necha mendek dil afgora.
Nigohing tashlag‘il, lutf aylabon, ey sho‘xi beparvo,
Yo‘lingda intizor o‘lg‘on meni bul oshiqi zora.*

Uvaysiying lirik she’rlaridan tashqari “Shahzoda Hasan”, “Shahzoda Husan” kabi liro-epik asari va “Voqeoti Muhammad Alixon” kabi tarixiy dostonlari mavjud. Shoiraning liro-epik dostonlari islom tarixi bilan bog‘liq voqealar asosida yaratilgan bo‘lib, bu Uvaysiying o‘z davrini bilimdon otini – muallimasi va dinimiz tarixidan chuqur xabardorligidan dalolat beradi. Uvaysiy g‘azalidan shoira ko‘zlagan muddao boshqa shoirlarning mazkur radifli asarlaridan farqlanmaydi. Ammo, uslub, mahorat, poetika nuqtai nazaridan keskin farqlanuvchi qirralar bisyor. Avvalo, shoira asarida ayollarga xos teran mushohada yaqqol ko‘zga tashlanadi. Shoira uslubiga xos chuqur ruhiy tahlil, hayot mohiyati, inson ruhiyatini anglashga intilish, so‘zlar zamiridagi hayotni, dardlarni uyg‘otib qo‘llay olish san’ati yaqqol namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, qofiya tarzida tanlangan so‘zlar bu borada alohida ahamiyatga molik.

Xulosa qilib aytganda, Jahon otin Uvaysiy nafaqat o‘z g‘azallari va chistonlari, balki butun hayoti bilan o‘zbek ayolining ma’naviy qiyofasini namoyon etgan shoira. Uvaysiy asarları o‘zining latif mazmuni va dilkash badiyiligi bilan davrlar osha muxlislar qalbiga bitmas tugalmas estetik zavq bag‘ishlab kelmoqda. Ular xalq ommasi orasida keng yoyilgan, hofizlar, xonandalar tomonidan maqom va xalq ohanglari bilan hozirgacha kuylanib keladi.

Foydalaniman adabiyotlar:

1. Uvaysiy. Nodira. O‘zbek shoiralari bayozi.–Toshkent: Fan, 1993.
2. Qozoqboy Yo‘ldoshev, Begali Qosimov, Valijon Qodirov, Jalolbek Yo‘ldoshbekov Umumiyy o‘rtalim maktablarining 7-sinfi uchun darslik-majmua TOSHKENT – 2017.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 20-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(8-қисм)

**Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фарруҳ Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев**

Эълон қилиш муддати: 30.09.2020

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000